

De IB-affären: een Zweeds spionageschandaal

Door Marloes Daling

Het Zweedse tijdschrift *Folket i Bild/Kulturfront* publiceerde in 1973 een reeks artikelen waarin de twee auteurs, Jan Guillou en Peter Bratt, stelden dat Zweden een geheime afdeling binnen de inlichtingendienst had. Deze afdeling, het *Informationsbyrå* of afgekort IB, hield Zweedse burgers in de gaten. Parlementsleden waren niet op de hoogte van het bestaan van deze inlichtingendienst. De onthulling van het bestaan van IB leidde tot een groot schandaal en werd bekend als de IB-affären.

Na de Tweede Wereldoorlog werd de Zweedse inlichtingendienst, bekend als *C-byrå*, omgevormd en kreeg de naam *T-kontoret*. Deze inlichtingendienst viel onder de Zweedse gewapende strijdkrachten. In 1957 werd binnen de geheime dienst een speciale afdeling opgericht, *B-byrå*. Deze nieuwe afdeling had de taak staatsbedreigende elementen in de maatschappij te identificeren. Toentertijd groeide het idee dat de militaire inlichtingendienst en de geheime dienst meer samen zouden moeten werken. Met het oog daarop, werden het *B-byrå* en het *T-kontoret* samengevoegd. Deze nieuwe organisatie droeg de naam *Informationbyrå*. Deze organisatie had geen officiële status. Slechts een paar medewerkers van het ministerie van Defensie en een paar leden van de *socialdemokratiska arbetareparti*, de Zweedse sociaaldemocratische partij, waren op de hoogte van het bestaan.

In mei 1973 werd in *Folket i Bild/Kulturfront* onthuld dat Zweden een geheime afdeling binnen de inlichtingendienst had, die officieel niet bestond. Het werd aan het licht gebracht dat het *Informationbyrå*

operaties, die direct tegen Zweedse burgers gericht waren, uitvoerde en uitgevoerd had. De taak om staatsbedreigende elementen in de maatschappij te identificeren had ertoe geleid dat IB zich onder andere bezig had gehouden met het registreren van de politieke voorkeuren van burgers. IB-agenten verzamelden onder andere inlichtingen over Zweedse burgers met communistische ideeën. Ook infiltreerden IB-agenten in radicaal-linkse organisaties en probeerden zij deze tot criminele activiteiten te bewegen. Volgens Guillou en Bratt bracht het hoofd van IB, Birger Elmér, rechtstreeks verslag uit bij slechts een paar leden van het kabinet, zo-

de in Stockholm. IB zou spionnen in het buitenland hebben en hecht samenwerken met de Amerikaanse CIA en de Israëliische Shin Bet. De onthullingen van Guillou en Bratt leidden tot een groot schandaal in de media, dat bekend werd als de IB-affären. Minister van Defensie Sven Andersson ontkende dat IB zich bezig had gehouden met het registreren van de politieke voorkeur van Zweedse burgers. Ook ontkende hij dat Zweden spionnen in het buitenland had.

In de volgende uitgave van *Folket i Bild/Kulturfront* verschenen meer artikelen over de activiteiten van het *Informationbyrå*. Zo interviewden

Het rapporteren van communisten en hun bezigheden werd gerechtvaardigd op grond van veiligheid.

als minister-president Olof Palme en minister van Defensie Sven Andersson. Het Zweedse parlement was niet op de hoogte van het bestaan van IB. Daarnaast zou, aldus Guillou en Bratt, het *Informationbyrå* verantwoordelijk zijn voor een inbraak bij de Egyptische ambassa-

Guillou en Bratt een voormalig IB-agent die een Zweedse beweging, die het Zuid-Vietnamese bevrijdingsfront steunde, geïnfiltréerd had. Ook had de man bezoeken gebracht aan Palestijnse guerillakampen in Jordanië. Hierover schreef hij rapporten waarvan vermoed

werd dat ze doorgespeeld werden aan de Israëliëse geheime dienst, wat resulteerde in het werpen van bommen op de kampen die hij bezocht had. In dezelfde uitgave vertelde een Zweedse kapitein dat hij rapporten over de beveiliging van de haven van Alexandria, Egypte, had doorgegeven. De journalisten van *Folket i Bild/Kulturfront* sprak ook met een voormalig IB-agent, Håkan Isacson. Volgens Isacson was het *Informationbyrå* verantwoordelijk voor inbraken in kantoren van twee linkse organisaties. In deze kantoren werden af luisterapparaten bevestigd. Na deze onthullingen gaf minister van Defensie Sven Andersson toe dat IB zich bezighield met het infiltreren en af luisteren van organisaties in Zweden en dat IB spionnen in het buitenland had.

Slechts enkele maanden na hun onthullingen werden in oktober 1973 Jan Guillou, Peter Bratt, Håkan Isacson en de fotograaf Ove Holmqvist gearresteerd op verdenking van spionage. In januari 1974 werden ze voorgeleid. Guillou, Bratt en Isacson werden veroordeeld voor spionage en kregen alle drie één jaar gevangenisstraf. Guillous straf werd verkort tot 10 maanden.

In 1988 publiceerde Per Gunnar Vinge zijn memoires in een boek getiteld *Säpochef 1962-70*. Hij stond in de periode van 1962 tot en met 1970 aan het hoofd van de Zweedse geheime dienst, de *Säkerhetspolis*. In zijn memoires bevestigde Vinge het bestaan van het *Informationbyrå*. Hij schreef dat het hoofd van IB, Birger Elmér, regelmatig

bezoek bracht aan de toenmalige sociaaldemocratische minister-president Olof Palme en minister van Defensie Sven Andersson. Gösta Ingvar Carlsson, partijleider van de sociaaldemocratische partij en minister-president ten tijde van de publicatie van de memoires van Vinge, heeft het bestaan van het *Informationbyrå* bevestigd, maar ontkent banden tussen de Zweedse sociaaldemocratische partij en het *Informationbyrå*. Ook schreef Vinge in zijn memoires over de rol van de Zweedse sociaaldemocratische partij in de IB-affaire. Leden van de lokale tak van de partij verzamelden informatie over mensen waarvan zij dachten dat ze communistische sympathieën hadden. De namen van deze mensen werden genoteerd op een zwarte lijst. “De leden van de sociaaldemocratische

Olof Palme: een van de weinige mensen die op de hoogte was van het bestaan van IB.

Jan Guillou wordt geïnterviewd door de Zweedse pers na afloop van de rechtszaak.

partij die uitgekozen waren dit te doen, beschouwden het als een eervolle taak. Het rapporteren van communisten en hun bezigheden werd gerechtvaardigd op grond van veiligheid,” aldus Vinge. Carlsson zei in een reactie op het boek van Vinge dat in het achterhoofd gehouden moet worden dat toentertijd de verdenkingen tegen communisten veel groter waren. Daarnaast was het de tijd van de invasies in Hongarije en Tsjecho-Slowakije door de Sovjet Unie. Het register bestond niet alleen uit communisten. Zij vormden weliswaar plusminus tachtig procent van de mensen in het register, maar ook mensen met andere politieke voorkeur werden geregistreerd, zoals Ingvar Kamprad, de oprichter van IKEA, die in zijn jonge jaren nazi-sympathieën had. In het register werd ook een Zweedse bisschop genoemd die Amerikaanse dienstweigeraars in de Vietnamoorlog asiel wilde verlenen.

In 1998 werd een nieuw rapport over het *Informationbyrån* gepubliceerd. Uit het rapport van Anders Björk, een parlamentslid, is gebleken dat de sociaaldemocratische

partij het initiatief genomen heeft bij de registratie van personen. Leden van de sociaaldemocratische partij hielden op hun werk collega's in de gaten. IB had plusminus twintigduizend vakbondsbestuurders ter beschikking, iedereen die meewerkte kreeg een zwijgplicht opgelegd. Een deel van de informatie werd gebruikt door de sociaaldemocratische partij met de bedoeling om controle over vakbonden te houden. In het rapport wordt het aantal namen in het persoonsregister op vijfduizend ingeschat. Hoeveel dossiers er exact zijn, is onduidelijk. Een deel van het archief is verbrand toen het bestaan van IB onthuld werd en dit tot een schandaal leidde. Ondanks het onderzoek zijn er nog steeds veel mensen die graag zouden zien dat er een onafhankelijke commissie onderzoek zou doen naar de IB-affaire. In deze commissie zouden sleutelpersonen vrijuit kunnen spreken.

Het verschenen rapport heeft een oud schandaal tussen Zweden en Finland doen herleven. Gebleken is dat ten tijde van de Zweedse spionageactiviteiten tegen Rusland een

deel van de spionage plaatsvond vanaf Fins grondgebied. De informatie die Zweedse politici hadden over wat de Finse regering wist van de Zweedse spionage komt niet overeen met de informatie die Finse politici hierover hadden. Het is ook onduidelijk in hoeverre de Finse regering het goedgekeurd heeft dat Zweden vanaf Fins grondgebied spioneerde.

Het rapport heeft een aantal vragen beantwoord, maar tegelijkertijd zijn ook veel vragen onbeantwoord gebleven. Het is bekend dat aan het eind van de jaren zeventig het Informationbyrån opgeheven is, maar IB was slechts een onderdeel van het registratieapparaat. Onduidelijk is wanneer het controlesysteem exact beëindigd werd. Niet alleen in Zweden is onderzoek gedaan naar de activiteiten van de binnenlandse inlichtingendienst ten tijde van de Koude Oorlog, ook in Denemarken en Noorwegen zijn vergelijkbare onderzoeken gedaan. Tot nu toe heeft dit geen politieke consequenties gehad. ■

Bronnen:

Blaauw, P. de (1998) Scandinavië onderzoekt jacht op communisten: 'We hoeven ons niet te schamen voor strijd tegen de vijfde colonne', Trouw, 15 december.

Djerf-Pierre, M. (2007) The Gender of Journalism: The Structure and Logic of the Field in the Twentieth Century, Nordicom Review, Jubilee Issue 2007, pp. 81-104.

Elsner, A. (1988) Social Democrats Ran Communist Blacklist, Reuters News, 7 december.

Geneva Centre for Democratic Control of Armed Forces (2002) Working paper series, no. 13: Intelligence services and democracy, Geneva, April.

Guillou, J. (2009) IB-affären, <http://hem.passagen.se/guillou/ib/index.html>, bezocht op 2 september.